

ÖLSERUDS KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: Ölskeruds kyrka 1:1

ALLMÄN BESKRIVNING OCH HISTORIK

Ölskerud socken ligger på halvön Värmlandsnäs med strand mot Väneren. Ölskeruds kyrka ligger två mil sydost om Säffle. Landskapet består av skogs- och jordbruksmark. Ungefär 50 fornlämningar från stenålder till järnålder finns i området. Förbi kyrkogården går landsvägen från Säffle och kring en trevägskorsning norr om kyrkogården finns bebyggelse från sent 1900-tal. Sydost om kyrkogården finns skogslandskap, i söder och väster jordbrukslandskap och bebyggelse med agrar anknytning. Då större delen av kyrkogården omgärdas av stödmur och låga häckarna finns en öppenhet och närhet till det omgivande jordbrukslandskapet.

Befolkningsutveckling i Ölskerud socken

1805: 467 invånare, 1890: 724 invånare, 1900: 669 invånare, 2000: 204 invånare

Gravskick och antal begravningar

På kyrkogården finns urngravar och kistgravar. De senaste åren har enstaka begravningar skett varje år.

Kyrkogårdens historik

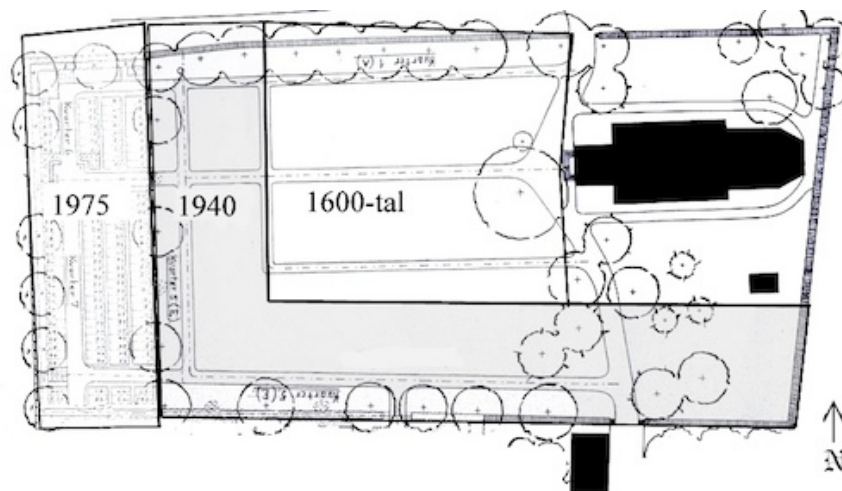
Ölseruds socken har medeltida ursprung och åtminstone två tidigare kyrkor har funnits ett par kilometer öster om dagens kyrkplats. Den nuvarande kyrkan började byggas 1663 och genomgick en kraftig förändring vid en ombyggnad 1881 då den förlängdes samt försågs med torn och ny sakristia.

Begravningsplatsen tillkom samtidigt som kyrkan på 1600-talet. En karta från 1807 visar att en likbod har funnits strax nordväst om kyrkan. Kyrkogården omgärdades av en timrad balk som 1820 ersattes av en stenmur.

I ett inventeringsprotokoll från 1830 nämns på kyrkogården endast en vintergrav i trä ”med hög sten-
fot” samt ett solur i täljsten på en trästolpe. Inga gravvårdar finns listade.

Från 1925 finns ett förslag till renovering av kyrkogården av trädgårdskonsulent J. E. Thorsell. Om detta genomfördes och vad det innebar är oklart.

1940 utvidgades kyrkogården åt väster och söder efter trädgårdskonsulent Edvard Jacobsson ritningar. Kvarter 4 och 5, samt västra delen av kvarter 1 tillkom. Kvarter 5 var avsatt för familjegravplatser och 1 och 4 för allmänna gravplatser. Familjegravarna lades längs gångarna och skildes från de allmänna gravarna med rygghäckar. De allmänna gravarna skulle skiljas åt av rader med låga blomsterbuskar, vilket Jacobson menade skulle ta bort verkan av ”stenöken” som annars ofta uppstod i en miljö med gravstenar. De nya områdena fylldes upp till den gamla kyrkogårdens marknivå.

Nästa utvidgning skedde på 1970-talet då kvarter 6 och 7 tillkom västerut efter trädgårdsarkitekt Samuel Kaldéns ritningar. För att kunna fortsätta dra den befintliga grusgången över de nya kvarteren flyttades en grav i kvarter 5 och fick en ny plats nära kyrkan. I Kaldéns förslag finns en ytterligare etapp planerad söderut, vilken aldrig har genomförts.

På 1940 års utvidgning har iordningställt ett urngravsområde i sydväst där berggrunden hindrar kistbegravningar. Den före detta allmänningen används numera till familjegravar. Ett antal lönnar längs kyrkogårdsmuren har fällts under 2000-talets början.

KYRKOGÅRDEN IDAG

Kyrkogården har en rektangulär form och området med gravplatser sträcker sig väster om kyrkan. Direkt öster, norr och söder om kyrkan förhindrar berg gravsättningar. Strax söder om kyrkan har en minneslund börjat anläggas. Kyrkogården sluttar svagt västerut och är indelad i sju kvarter. Närmast kyrkan ligger de äldsta kvarteren och längst i väster finns de senare tillkomna kvarteren med breda och låga gravstenar.

Närmast kyrkan omges kyrkogården av kallmurad stenmur. Resten av kyrkogården omges av stödmur och låg häck. På några ställen finns ingen häck vilket ger en öppenhet mot det omkringliggande agrara landskapet, som är en viktig del av kyrkogårdens karaktär. En trädkrans med lönn och lind finns runt kyrkogården.

Till kyrkogården finns tre ingångar. Två finns i norr intill landsvägen, varav främst den ena används idag. I söder finns en ingång som leder till en personalbyggnad strax utanför muren. Grindarna är alla i svartmålat smidesjärn och enkelt utformade. Vid kyrkogårdens huvudingång finns murade grindstolpar av huggna stenblock. Grindstolparna i söder kröns av stenklot. Grinden vid ingången i kyrkogårdens nordöstra hörn är äldre än de andra och är fäst direkt i kyrkogårdsmuren. Utanför muren i norr finns en liten parkeringsplats.

Gångarna är grusbelagda, raka och rätvinkliga. Inne i kvarteren finns inga gångar. Från kyrkans vapenhus går en rak grusgång västerut över hela kyrkogården. Den avslutas i en cirkelplats med en parkbänk omgärdad av häck. Denna centralaxel är ett viktigt arkitektoniskt inslag på kyrkogården.

Kvarter

Kvarter 1 är L-format, med en äldre del längs kyrkogårdsmuren och en yngre som sträcker sig söderut inåt kyrkogården. Delen längs landsvägen har en speciell karaktär med en nästan komplett rad grusgravar i en lätt sluttning.

Kvarter 2 ligger intill kyrkan och sträcker sig västerut. Här finns kyrkogårdens äldsta sten, ett stående stenkors från tidigt 1600-tal, som dock stod på en annan kyrkogård ursprungligen. Kvarteret är det på kyrkogården som har mest variation av gravvårdar gällande ålder och utformning. Här finns grusgravar med obeliskformade stenar intill mindre enkla gravvårdar. Längs grusgången som skiljer kvarter 2 och 3 finns på var sida en grupp gravvårdar omgärdad av häck. Gravstenarna har sina framsidor vända mot grusgången och skiljer därmed ut sig från övriga gravstenar i kvarteren och bildar ett viktigt rumslikt inslag på kyrkogården.

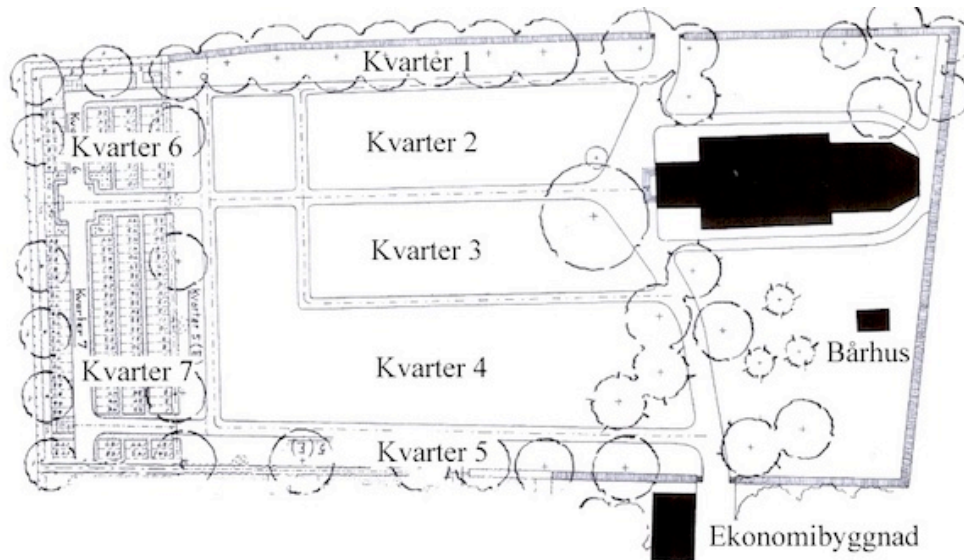
Kvarter 3 ligger söder om kvarter 2 och sträcker sig västerut. Någon enstaka gravvård från sent 1800-tal finns, men de flesta är från 1900-talets första hälft.

Kvarter 4 tillkom på 1940-talet. Låga kvartershäckar finns och gravstenarna är breda och låga, enligt tillkomsttidens ideal.

Kvarter 5 är L-format, och går längs den södra kyrkogårdsmuren och sträcker sig sedan norrut, rakt över kyrkogården. Gravvårdarna är från 1960-talet och framåt, de flesta tidstypiskt breda och låga. När

kyrkogården utvidgades togs en gravplats bort i kvarteret, för att möjliggöra att dra grusgången vidare västerut.

Kvarter 6 och 7 är belägna längst i väster på kyrkogården. Kvarteren anlades på 1970-talet. Gravstenarna står i raka rader och är utformade i ungefär samma storlek och låga och breda, vilket ger kvarteren ett homogent utseende.

Inskriptioner och titlar

En mängd titlar finns att läsa på gravvårdarna. Den vanligaste är hemmansägare. Titlarna sjökapten, skepparen och fiskaren berättar om socknens närhet till Vänern och sjöfartens betydelse. En man har, istället för dödsdatum, det datum då han försvann på Vänern inskrivet på gravstenen. Exempel på andra titlar är kvarnägaren, distriktssköterskan, lärarinnan, kommunalordföranden, direktör, skomakaremästaren, smidesmästare och häradshövdingen.

Vegetation

Kyrkogården omges av en trädkrans som utgörs av lönn kring de äldre delarna och lind kring den senare tillkomna delen av kyrkogården i väster.

På kyrkogården växer också rönn, björk och gran. Låga häckar, bland annat måbär, avgränsar de senaste tillkomna kvarteren från varandra.

Byggnader

Träkyrkan består av ett rektangulärt långhus, ett smalare, rakt avslutat kor och torn i väster. Långhuset har ett skiffertäckt valmat sadeltak. Tornet avslutas med en kopparklädd huv med lanternin med runda fönster och spira. Ingången till kyrkan finns i tornet i väster. Kyrkans exteriör präglas framför allt av 1880-talets renovering och ombyggnad. Fasaderna är klädda med vitmålad liggande panel. Över ingången i väster står året för tornet tillkomst, 1881.

Utöver kyrkan finns ett bårhus på kyrkogården. Byggnaderna ligger på den östra delen av kyrkogården. Söder om kyrkan ligger ett bårhus som är tillkommet under sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Byggnaden har en murad sockel i natursten och vitmålad träpanel. Sadeltaket är skifferklätt. Dörren har fiskbenspanel och är målad ljusgrön.

Utanför kyrkogårdsmuren i sydost ligger en personalbyggnad från tidigt 1900-tal med faluröd träpanel.

Rad med grusgravar i kvarter 1.

Övrigt

På kyrkogården finns belysning längs gångarna. Armaturerna är utformade som traditionella parkarmaturer av gaslyktmodell med gulfärgat glas och enkla, svartmålade stolpar.

Parkbänkar finns i tre olika modeller, i gjutjärn och trä. I nordväst finns en grönmålad vattenpump av äldre modell. Servicestationerna är enkelt utformade med vattenpost och verktyg stående på marken intill. Det finns ingen konstnärlig utsmyckning på kyrkogården.

Vy över kyrkogården åt väster.

Bårhuset.

Sammanfattning av kyrkogårdens karaktär

Ölseruds kyrkogård är en landsbygdskyrkogård i ett agrart landskap. Kyrkan ligger i öster på kyrkogården och samtliga gravkvarter ligger väster om den. Kyrkogården har en rektangulär form och är lättöverskådlig. De olika utvidgningsfaserna är tydligt avläsbara. Grusgravarna längs kyrkogårdsmuren i kvarter 1 är den enda sammanhängande grupp av grusgravar som finns kvar, då kyrkogården som de flesta andra har förlorat många av de grusade gravvårdarna. Kyrkogårdens äldsta gravsten från 1600-talet är flyttad hit från en äldre, före detta kyrkogård några kilometer österut. Högre, tidstypiska gravvårdar från 1800-talets andra hälft och tidigt 1900-tal finns, men det är gravvårdar från 1900-talets mitt och senare del som dominerar på kyrkogården. Kvarteren som tillkom på 1940- respektive 1970-talen är tidstypiskt utformade med ryggäckar och portföljformade gravstenar i raka rader. Inskriptioner med titlar berättar om socknens läge nära Vänern och om jordbruk, exempelvis fiskaren och hemmansägaren.

LAGSKYDD

Kyrkogården är tillkommen före 1940 och skyddas därmed av kulturminneslagens 4 kap 3 § som säger att ”kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen.” Tillstånd krävs alltid för utvidgning av tomten och för uppförande eller väsentlig ändring av byggnader, murar, portaler eller andra fasta anordningar på tomten. Detta skydd omfattar även de delar av kyrkogården som är tillkomna efter 1939. Vid frågor kring förändringar och tillstånd kontakta gärna Länsstyrelsen i Värmlands län.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ I FÖRVALTNING OCH ANVÄNDNING AV KYRKOGÅRDEN

Viktigt för helheten

- Närheten till det omkringliggande landskapet och vyer ut mot omgivningarna utgör en viktig del av kyrkogårdens karaktär.
- Sten- och stödmurarna av olika ålder som omger kyrkogården är ett viktigt arkitektoniskt inslag i kyrkomiljön och kulturlandskapet, och avgränsar kyrkogården både fysiskt och symboliskt från omkringliggande landskap.
- Ingångar och smidesgrindar. Även grindstolpar bör bevaras samt detaljer såsom grindstolparnas stenklott vid ingången i sydost.
- Siktlinjen och grusgången över kyrkogården från kyrkans vapenhus i öster till platsen längst i väster.
- Kyrkogårdens gångar bör bevaras grusbelagda.

- Årsringarna på kyrkogården är tydliga och visar hur utvidgningar har skett samt olika perioders tidstypiska utformning.
- Samtliga grusgravar bör bevaras och den utpekade raden av grusgravar i kvarter 1 ska bevaras. De bidrar till kyrkogårdens karaktär och berättar om ett vanligt sätt att utforma gravvårdar under en del av 1800- och 1900-talen.

Viktigt för de olika delarna

- Kvarter 1: Grus- och ramgravarna i rad längs kyrkogårdsmuren bevaras som grupp. De utgör ett viktigt miljöskapande element för kyrkogården som helhet och visar på en gravvårdstyp som var vanlig under en period under 1800- och 1900-talen.
- Kvarter 2 och 3: De historiska lagren av gravkultur från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal som finns kvar genom högresta gravstenar samt grus- och ramgravar.
- Kvarter 4-7: Tidstypisk utformning för 1940- respektive 1970-talet med gravvårdar i raka rader, breda och låga gravstenar och rygghäckar.

Vegetation

- Den antagna trädvårdsplanen ska följas.
- Trädkransen är ett viktigt inslag i landskapet och avgränsar kyrkogården fysiskt och symboliskt från omgivningarna.
- Kvartershäckar och rygghäckar i kvarteren 1, 4 och 5 är tidstypiska för perioden då kvarteren tillkom och utgör ett viktigt rumsskapande element i kyrkogårdsmiljön.

ÖLSERUD KYRKOGRÅRD - MYCKET VÄRDEFULLA GRAVVÅRDAR

Återlämnade: -

Gravnummer: saknas Tillkomstår: 1600-tal

Urvalskriterium: Hög ålder

Karaktäristik: Stenkors från 1600-tal, det enda i sitt slag och äldst på kyrkogården. Inskription: "IHS / H S H GD PNS ANS / NS SNS / 1674".

Ej återlämnade Mycket värdefulla gravvårdar:

Gravnummer: 05 02 48-50 Tillkomstår: Sent 1800- tal

Urvalskriterium: Hög ålder, konstnärligt värde

Karaktäristik: Stenkors på sockel. Tidstypisk inskription med gårdsnamn och äldre stavning: "Här hvila (...) från Torstensrud".

Gravnummer: 05 02 68 Tillkomstår: ca 1850-1933

Urvalskriterium: Hög ålder, tidstypisk, inskriptioner, miljöskapande värde

Karaktäristik: Gravanordning med grupp av åtta stenar inramade av häck, på båda sidor om en grusgången. Flera gravstenar är från 1800-talet. Över 30 personer ska vara begravda här.

Gravnummer: 05 02 45 Tillkomstår: 1920

Urvalskriterium: Tidstypisk, socialhistoriskt värde

Karaktäristik: Liten, stående sten med spetsig topp, grovhuggna sidor och pole-rad framsida. Överst ett kors. Inskription: "Johanna Jernstedt *1838 +1920".

Gravnummer: 05 03 32-33 Tillkomstår: 1914-1931

Urvalskriterium: Tidstypisk, representativ för tidens små gravvårdar

Karaktäristik: Mindre, stående sten med förgylld dekor och inskription. Överst ett kors. Inskription: "H.V. J.P. Byfelt *1856 +1914 Hustrun Magdalena *1851 +1931".

Gravnummer: 05 03 34 Tillkomstår: 1910-tal

Urvalskriterium: Tidstypisk, konstnärligt värde

Karaktäristik: Stående sten med naturromantisk dekor med ett förhöjt kors med blomsterrankor. Marmorplatta med inskription.

Gravnummer: 05 02 ? Tillkomstår: 1903-1921

Urvalskriterium: Tidstypiska, miljöskapande värde

Karaktäristik: Fem mindre liggande stenar på rad. Inskriptioner med namn och årtal. Enkel dekor.

Gravnummer: 05 05 19-20 Tillkomstår: 1962

Urvalskriterium: Tidstypisk, inskription och dekor

Karaktäristik: Stående, bred låg sten med rundade hörn. Dekor med ett ankare.
Inskription: "Sjökaptén Enok Olsson *1889 +1962 Hans hustru Suoma *1889 +1970 Byn".